

MOZOG NAGY IMRE

Jár a baka, jár (19.)

Részlet a *Fújnak a fák*, *Ides* című önéletírásból

Társadalom

2014-ben, az első világháború kitörésének századik évfordulója táján folytatásban közöltünk részleteket egy nagyváradi postamester frontélményeket megörökítő, torzóban maradt emlékiratából. Újabb sorozatunkat a hadikórházak világából, majd a halálos fejszét csodával határos módon túlélő fiatalember háború utáni emlékeiből válogattuk. Érmellék, azon belül Albis szülötte 1892. október 8-án látta meg a napvilágot, egy föld nélküli zsellércsalád sokadik gyermekeként. Félbemaradt önéletírása gyermek- és ifjúkorát, az első világháború előtti „boldog”(?) békeidőket, frontélményeit, kései tanulmányait és Trianon után váradi polgárként megélt éveit tartalmazza, 1924-ig bezárólag. A két világháború között nagyváradi, erdélyi lapokban olykor cikkeket, verseket közlő, vitathatatlan íráskészséggel, humorral, végzettségénél magasabb műveltséggel rendelkező tollforgató hagyatéka hiteles dokumentum és lebilincselő olvasmány.

Sz. A.

A Magyar Nemzeti Tanácsnak eleinte nem volt semmiféle tekintélye Nagyváradon. Rablások, csőcseléknépség hőzöngései megyszerte, lövöldözések, a piaci árusok kifosztása, zsidó-, román- és magyarelles nacionalista kilengések, földesúri kastélyok feldúlása, értékeinek széthordása jelezték, hogy a helyzet romlik. A Tisza István temetéséről hazatérő, már hatalmukat veszített urak kocsit – Beöthy Lászlóét, Miskolczi Ferencét, Malatinszky Lajos volt főispánét, Fráter Barnabás alispánét stb. – megtámadták a falvakban.

Én éppen Albison tartózkodtam, az eljegyzésemen, amikor 1918. november 6-án egy Kolozsvár felől érkező, lázongó és raboló katonákat szállító szerelvényre a kadétek gépfegyverrel tüzet nyitottak a váradi vasútállomáson. Több halott és sebesült maradt a helyszínen. A katonák „nekünk már nem parancsol senki, pláne nem a zsidók!” felkiáltással fogadták a

támadást, majd látva, hogy több kettőnél, lecsendesedtek, elszéledtek, fegyverüket szépen leadták. A Nemzeti Tanács elrendelte a középületek, bankok megszállását, közéleti tanács alakítását, polgárőrség szervezését, a nyolcórás munkanap, a vasárnapi munkaszünet, a korai záróra bevezetését, valamint a 15 évesnél fiatalabbak esti közlekedésének tilalmát. Ez mind helyes volt. Bár lett volna, aki következetesen betartassa.

A zavargások fokozódtak a megyében. A falvak nagy részében elkergették a jegyzőt. Albison Ides védelmezte meg a zendülőkkel szemben, csak őrá hallgattak, mert tudták, mennyi összetűzésünk volt vele. Elzavarták a bírót, feltörték a terményraktárakat. A veszélyesebb helyzet a román és vegyes nemzetiségű falvakban alakult ki, vérengző zendülések formájában. Sortüzek, halottak, sebesültek – holott a háborúnak elvileg vége... Az minden elfogultság nélkül megállapítható, hogy a megyében főleg a román lakosság szervezte a zendüléseket, a rendezavarásokat, követelve a helyi hatalom átvételét a „zsidó bolsevistáktól” és a „magyar nemesektől”. Közben a magyar parasztot szurkálták véresre, mert a zsidó és a magyar

úr megszökött. Ez az állapot a Nemzeti Tanácsok ellen hangolta az értelmiséget. A magyar parasztság is kétségbeesett. A nemzetőrség kíméletlen fellépése – ahol erre sor került – viszont a románság vezetőit bőszítette föl. Ciorogariu püspök, aki *Zile trăite* (Megélt napok) című, 1926-ban megjelent, elvadultan sovíniszta-nacionalista emlékirataiban szól erről, beszámol egyebekről is. November közepe táján Váradon a fölmentett Malatinszky Lajos főispán helyére dr. Ágoston Péter jogakadémiai tanárt nevezték ki.

A román kormány a németek kivonulása után átvette a hatalmat Bukarestben – most az antantpárti garnitúra következett. Megszállta Csernovitzot, és megkezdte hirtelenjében összeszedett csapatainak átdobását – vonaton! – Erdélybe. Bár Kolozsvárra csak karácsonykor vonultak be, november közepén már a városig jutottak némely román ezredek. A Károlyi-kormánynak nem volt fegyveres ereje a fegyverszüneti egyezmény szerint jogtalan előrenyomulás meggátolására; könyörgései, kérései pedig az antant részéről nem eredményeztek semmiféle beavatkozást. Elkezdődött az ún. történelmi Magyarország területének cseh, román, szerb csapatok általi fokozatos, csöndes, lassú, de megállíthatatlan előzönlése. Károlyi tiltakozik, Jászi vitázik, anarchia dúl, de sehol semmiféle érdemleges, szervezett ellenállás. Szovjet távirat jön Budapestre: „Erdély munkásai nem azért szabadultak meg a gróftól, hogy a bojárok szolgálói legyenek!” Ez egybecsengett a magyar szervezett dolgozók reményeivel. Kezdett a magyar kommunista szervezkedés lendületet kapni. November 24-én meg is alakult Budapesten a kommunisták pártja, nem csekély mértékben annak a lényegében véve nacionalista reményektől fűtött csoportnak a támogatásával, amely abban bizakodott, hogy ők, talán ők majd szembeszállnak!

Az időjárás se kedvezett volna már az utcai bolyongásainknak Ágnessel, de – mint említettem – nem is erőltettük. Rábíztuk a beláthatatlan jövőre, meg a véletlenekre. Nekem közben alkalmam nyílt egy szerény, de elvileg véglegesnek mondható lakás kibérlésére. Egy addig alig ismert rokkant kollégám, Fábián Ferenc olyan beteg lett, hogy nem tudta tovább a szolgálatát ellátni. Hallotta, hogy lakásgondjaim vannak, és hogy én is a „Dollinger-brigád” egykori tagja vagyok, akárcsak ő. Fölkeresett, előadta, hogy el akar köl-

tözni Váradról Szalontára, lakását felmondja még aznap. Ha érdekel, menjek el este a Téglavető utca 4. számú ház tulajdonosához, Tóth úrhoz, kerékgyártó iparoshoz, és béreljem ki azonnal, ha nekünk megfelel kezdetnek egy szoba-konyhás lakás. Hát már hogyan felelt volna meg! Megköszöntem Fábián kollégának, meg a sorsnak is, a nem várt szíveséget, illetve szerencsét, mely utóbbiban ritkán volt részem... Este fölkerestem Tóthékat, és lefoglalóztam a megürülő lakást. Mikor Fábián kolléga elköltözött, a kulcsát már nekem adta át.

Azonnal megírtam Érolasziba, micsoda szerencsénk van, Zsófi néném mindjárt jött is Piroskával megvásárolni a bútort, hogy mire meglesz az esküvő, bútorozott bérelt lakásban kezdhessük a közös életünket. Háború után, egy bizonytalan kimenetelű forradalom elején és békekötés előtt – ez a bizonytalan helyzet a kereskedőket is óvatosságra intette. Ha valami jobb árujuk volt, igyekeztek elrejtteni, a pénzben ez idő tájt már nemigen bíztak. Ezért csupán két ágyat, két éjjeliszekrényt, egy díványt, két ruhásszekrényt meg négy széket vásárolhattunk, de még ágyba való deszkát se, nem is szólva a szalmazsákba való szalmáról. A két helyre fizetett lakbér meg a drága étkezdei kosztolás az én pénztárcámat nagyon kimerítette. Volt még vagy 75 koronám, amikor egyik este – még az átköltözésem előtt – azt mondja Karmazsinné: most éppen lehet tűzifát kapni. „Jó lenne, ha venne Nagy úr vagy három köbmé-

tert. Annyit adnak. Ha nem lenne rá elég pénze, mi örömost kiségtjük, csak szóljon!” Az igazat megvallva, a fűtenivaló nekem eszembe se jutott. Efféle gondom otthon sose volt, mert eltűzeltük, ami a ház körül meg az erdőben akadt. A katonaságnál és az albérletekben nem én fűtöttem, legfeljebb senki. Azonnal csináltunk Karmazsinnéval egy gyors számítást: van 75 koronám, a fának 60 korona méterje, talán ha kölcsönöz 150-et, megvehetem, szállítással együtt. De rosszul számoltunk. Nem ismertem a házirendet, hogy a száraz kapualjba – a Téglavető utcában ilyen volt – nem lehet a fát szállító kocsival behajtani. November végén, egy szerdai napon került sor az én fám szállítására, szakadó, sűrű, hideg esőben. Aznap még nem ebédeltem, de mire a fa bekerült a faskamra elé, már egyetlen fillérem se maradt. Vacsorára a csillagokat néztem volna, ha nem zuhog az eső.

Karmazsinéktól resteltem megfejelni a kölcsönkért 150 koronát, ezért inkább éheztem, nem ettem. Akár hiszi az olvasó, akár nem, így koplaltam egy hétig, pedig csak azon múlt, hogy valakitől még kölcsönkérjek valamennyit. Ennél büszkébb „kanigyerek” akartam lenni. Eközben már nemcsak ajánlott leveleket, hanem pénzesleveleket és készpénzt is kezeltem; egy fillérhez se nyúltam hozzá, még olyan alapon se, hogy két nap múlva visszateszem. A böjt nyolcadik napján már nem bírtam tovább az éhezést. Meg a nagy, büszke kivagyiságot. Mikor az ablakom elől éppen elfogyott a közönség, bezártam, értékeimet a kasszába tettem, a kulcsot zsebre vágtam, és benéztem a nemzetőrség szobájába. Nem volt bent senki, egyedül egy árva manlicher puska állt a falnak támasztva. Magamhoz vettem a fegyvert, s imádkozva az égiekhez, hogy ne találkozzam senkivel, a közeli vécébe surrantam be. Meghökkenésemre ott állt a vizelde egyik csészéjénél a szakaszvezető, a fegyver gazdája. Látásból ismertük egymást. Eltette komótosan, amit a kezében tartott, begombolta a nadrágját, aztán azt kérdezte a legnagyobb lelki nyugalommal:

- Maga mit akar a fegyveremmel?
- Agyonlőni magamat!

Kicsavarta a kezemből. Könnyű volt, hiszen majd eldőltem az éhezéstől. Kikérdezett, miért. Én megszegyenülve mondtam el az okot. Ő meg lemarházott.

– Maga nem normális! – sziszegte, hogy zajt ne csapjunk. – Fegyvert lop, mert éheznek? Közben pénzt kezel? Miért nem a pénzből lop el valamennyit? Most, amikor az egész országot hordja széjjel a népség-katonaság, dobálja el a fegyverét, rabol, fosztogat, maga meg az elhagyott fegyvert lopja el, mert éheznek annyi pénz között? Normális ember maga?! Utána meg engem löjjenek fejbe, maga miatt? Jöjjön, megetetem, aztán megbeszéljük!

Úgy kísért vissza a szobájukba, mint ha rajtakapott bűnöző lennék. Én elől, ő mögöttem a fegyverrel. Szerencsére, kollégák nem kószáltak arrafelé. Bementünk a nemzetőrség szobájába, kicsomagolta a tízóraját, kettőbe vágta, ő is falni kezdte a magának hagyott részt, én is a nekem adottat. Hallgattunk. Nézte, hogyan nyomkodom le a száraz falatokat. Üveget vett elő, benne ásványvíz. Azt is meghúzatta velem. Aztán ideadta a fegyvert:

- Na, most lője főbe magát!
- Ne szégyenítsen meg!...
- Űgysincs benne golyó! Hülyeség az egész, hogy mi itt „őrizzük” a postát maguknak. Nem kaptunk egy szem töltényt se!

Kacagni kezdtünk. Én kesernyésen faltam a jó házikenyeret, nyeltem rá az ásványvizet.

Az agyam is mindjárt jobban fogott. Eszembe jutott, hogy az az étkezés, ahová járok, amikor nem tudott a húszkoronásaimból visszaadni, min-

dig azt mondta: „Majd leétkezi, Nagy úr, ha elfogyott a pénze. Nekem sosincs apróm, de megjegyzem, hogy kinek, mivel tartozom!”, csak én nem jegyeztem meg – nagyvonalúságomban –, amit az étkezde tulajdonosa ígért. Most, hogy ettem pár falatot, hirtelen eszembe jutott. Elmeséltem ezt is a szakaszvezetőnek. Megint jót kacagtunk, ő inkább röhögött – ez a jobb kifejezés.

– No hallja, magánál nagyobb őrültet se láttam még, pedig két szemmel nézem a világot!

A főnök már keresett, hogy sorba állnak az ablakom előtt. Mondtam, hogy a vécén voltam, elnézést kértem mindazoktól, akiket megvárakoztattam.

Aznap délben megjelentem – többnap kihagyás után – az étkezdében, és emlékeztettem a tulajt az ígéretemre.

– Most szükségem lenne rá, zavarban vagyok anyagilag!
– Semmi vész, Nagy úr, foglaljon helyet!

Valami szerény ebédet hozott, de két fogást, és ebéd volt, akármilyen is. Leettem nála a tartozását, mint a Nóti Károly-féle bohózatban Salamon Béla a csillárt... Akárhányszor hallom a rádióban, minduntalan az én esetemet juttatja eszembe ez a jól sikerült bohózat.

Valami – megfejthetetlen – azonban még idekíváncozik. Azon a reggelen, amikor én a nemzetőrségi szobából elloptam a fegyvert, – mint utólag kiderült – Ides így szólt Etelkához:

– Olyan furcsa idegesség van bennem, Etelka! Annak a rossz kölyöknek valami baja lehet, mert mindig sírhatnékom van!

Biztosan éheznek szegény ebben a fel-fordulásban. Vihetnétek neki valami kis falnivalót!

– Nem bánom, Ides, úgyis szeretném én is látni, hol fog lakni Imre. Most sütöttem friss kenyeret, viszek neki belőle. Meg egy kis szalonnát, aszalt gyümölcsöt.

Érolaszi felé vette az útját Váradra jövet, ott csatlakozott hozzá Lovas Zsiga, Zsófi néném első urától való fia. Meg jött velük Piroska is, mind felpakolva. Persze csak annyira, hogy ne tűnjék föl, a batyukban mi van. Mert az ennivalót út közben gyakorta elrabolták az emberek egymástól. Gyakrabban a portyázó, rablással foglalatzkodó, jobbára idegen – cseh, bosnyák, montenegrói, horvát, román, ruszin, lengyel, német, szerb –, volt közös hadseregbeli, szökött, hazafelé özönlő katonák. Ők is talán csak azért, mert sokkal meszebb kellett menniük a szülőhelyükig, mint a magyaroknak, akik többségükben itt szorongtak a Kárpát-medence közepén.

(Folytatjuk)

A szöveget gondozta és szerkesztette
SZILÁGYI ALADÁR